

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра теорії та історії світової літератури

КУРСОВА РОБОТА

з історії зарубіжної літератури

на тему: «Міф про Прометея і його рецепція в літературі різних епох»

Студента (ки) __3__ курсу __Мла 04-21__ групи
напряму підготовки _____
спеціальності __035 Філологія__
_____ Яцишина М.К. _____
(прізвище та ініціали)

Керівник _____

(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Національна шкала _____
Кількість балів: _____ Оцінка: ЄКТС _____

Члени комісії

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

м. Київ – 20 __рік

ЗМІСТ

ЗМІСТ	2
ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. АНТИЧНИЙ ОБРАЗ ПРОМЕТЕЯ	5
1.1. Короткий опис Прометея в давньогрецьких творах	5
1.2. Опис ролі Прометея в міфах та його характеристики	6
1.3. Роль Прометея в трагедії	7
1.4. Символічні елементи, пов'язані з античним образом Прометея	9
1.5. Проміжні висновки	10
РОЗДІЛ II. ОБРАЗ ПРОМЕТЕЯ В ЛІТЕРАТУРІ РІЗНИХ ЕПОХ	11
2.1. Основні риси романтизму в літературі на прикладі “Франкенштейну” Мері Шеллі	11
2.2. Античний Прометей та його реценція в Романтизмі: спільні риси та відмінності	13
ВИСНОВКИ	15
РЕЗЮМЕ	17
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	18

ВСТУП

На сьогодні літературознавцям та іншим дослідникам мистецтва відомо, що образ Прометея широко поширений в мистецтві в широкому значенні: цьому герою присвячено багато картин, пісень, творів, в яких присутні персонажі, чий образ можна порівняти з цим героєм міфів Давньої Греції чи сам титан в якості персонажу.

На прикладі цієї творчості можна зробити висновок, що різні автори беруть за основу трагедію Есхіла “Прометей закутий”, проте розповідають події інакше, чи кардинально змінюють сюжет, залишаючи ідею героя, що готовий заплатити велику ціну за те, щоб зробити тих, про кого він (герой) піклується, щасливими.

В кожного митця бачення і сприйняття трагедії про непокірного богам і за це прикутого до скелі велетня залежить від життєвого досвіду, власний уподобань, ідей, популярних в суспільстві, тощо.

І в цього процесу запозичення чужих культурних форм, пропущених крізь сприйняття та інтерпретацію автора і те, яким чином автор за допомогою запозиченого образу автор звертається до своєї аудиторії, в складі якої можуть бути глядачі, слухачі та читачі, є назва: “рецепція”.

Чому саме цей герой з давніх міфів досі є надихаючим образом для творчих людей і чому цьому титану протягом історії людства присвячено стільки уваги від інших авторів і, закономірно, існують рецепції в мистецтві різних епох?

Цим питанням доведено актуальність теми, бо образ героя, що зробив для людства все, пожертвувавши майже всім, досі є доречним та надихаючим.

Стосовно **ступеню розробленості** теми виникають сумніви: на момент написання цього дослідження було перечитано немало робіт різними мовами, де було аналізовано образи античного Прометея та більш сучасних його

інтерпретацій, проте майже жодна з них не здалася достатньо інформативною або доречною і на які можна біло б спертися, однак є ризик, що під час цього дослідження було випущено з уваги матеріал, що міг би допомогти в більш доречному написанні роботи.

Об’єктом дослідження роботи є античний образ Прометея та його рецепція в літературі епохи романтизму, визначити, в чому полягає “вічна ідея”.

Предмет дослідження — визначення способів, якими образ Прометея був сприйнятий, інтерпретований та модифікований у літературі пізніших епох (в даній роботі буде розглянуто епоху романтизму), з урахуванням змін у соціокультурному контексті та літературних тенденціях.

Мета роботи — визначити причину, чому автори минулого запозичували образ Прометея та як його інтерпретували.

Досягнення поставленої мети досягнуто шляхом вирішення наступних завдань:

- Опис античного образу Прометея, що продемонстровано в трагедії Есхіла “Прометей закутий”;
- Дослідження інтерпретації образу героя міфів на основі більш сучасного твору за авторством Мері Шеллі;
- Порівняння образу античного Прометея з більш сучасним.

Далі в роботі буде розглянуто образ античний образ Прометея, аналізуючи трагедію “Прометей закутий” Есхіла та “Франкенштейн, або Сучасний Прометей” Мері Шеллі, визначити притаманні цим епохам риси і порівняти їх.

Також буде розглянуто роботи інших спеціалістів, які розглядали це питання раніше (їх можна знайти в Google Scholar).

Наполегливо рекомендується спиратися на подану далі інформацію з обережністю.

РОЗДІЛ I. АНТИЧНИЙ ОБРАЗ ПРОМЕТЕЯ

1.1. Короткий опис Прометея в давньогрецьких творах

Перед тим, як перейти до аналізу образу персонажа, пропонується ознайомитися зі стислим переказом твору та історією Прометея як персонажа.

Згідно “Прометею закутому”, що є інтерпретацією частини “Теогонії” Гесіода, титан став на сторону богів під час битви титанів проти богів та був вірним богам до кінця. Зевс, що встановив нові порядки на землі і на небі, збирався винищити людський рід і створити новий, але Прометей наважився стати на його шляху та захищав людей, що не здатні самі вчинити вищим створінням ніякого опору. За те, що титан вирішив піти проти абсолютної влади Зевса, було наказано прикувати велетня в горах Кавказу, куди ніколи не ступала людська нога.

Прометей знав, що володарюванню Громовержця настане кінець, про це дізнався сам Зевс і послав Гермеса до прикутого титана за подробицями. Отримавши відмову, покарання зробили ще жорстокішим: тепер до скелі щодня прилітав орел та їв печінку непокірного велетня.

В цьому розділі буде присвячено увагу саме трагедії Есхіла, бо в цьому творі детальніше показано характер Прометея.

1.2. Опис ролі Прометея в міфах та його характеристики

На основі трагедії Есхіла можна зробити висновок щодо ролі Прометея в спробі пояснити структуру світу очима давніх греків через творчість, цього титана уявляли **неймовірно розумним, сильним та хитрим створінням**, що мало здатність бачити майбутнє.

Для людей Прометей був **героєм та рятівником**, бо, згідно міфам, саме він познайомив людей з вогнем, навчив їм користуватись, а також навчив людей будувати житла, плавати човнами, добувати з-під землі метали, лікуватися цілющими травами, кувати зброю, тощо . Більш героїчним цей образ робить той факт, що велетень допомагав людям вижити, знаючи, що на нього за це чекатиме.

Іншою важливою рисою, яка робить образ Прометея вічним — **непокірність**, змога піти всупереч інтересам тих, хто тримає в руках більшу владу.

До того ж за “Прометеєм закутим” він (Прометей) переживає за титана Океана та наказує йому не заступатись за нього перед Зевсом.

Наступна риса — **неймовірна витривалість**. Будучи прикутим і під загрозою погіршення покарання, титан не розповів, хто здатний припинити правління Зевса.

З цього маємо, що Прометей з давньогрецької літератури — кмітливий, альтруїстичний, великодушний до союзників герой, який буде робити добро, знаючи, що через це страждатиме та попри все не здасться своєму мучителю.

1.3. Роль Прометея в трагедії

Прометей, як головний герой присвяченої йому трагедії Есхіла, відіграє велику роль в творі як головний оповідач.

Згідно “Прометею закутому”, читачу показують наслідки вчинків Прометея: Гефест змушений приковати титана до скелі, поки за цим спостерігають приставлені до бога-коваля Зевсові слуги: Влада та Сила, щоб того, хто посмів піти проти Зевса, було намертво прикуто до гори.

Пізніше Прометей розповідає читачам, через що його було покарано і заявляючи, що його буде звільнено, щоб велетень допоміг запобігти скиданню Зевса з трону через розмову з Океанідами, доньками Океана:

“ПРОМЕТЕЙ

Хай у путах ганебних, знеславлений, я
Знемагаю тепер,— я іще знадоблюсь
Блаженних пританові, щоб перед ним
170] Прозорливо викрити змову нову,
Що берло й пошану йому відбере.

...

ПРОМЕТЕЙ

Позбавив смертних прозирання долі я.

ХОР

Які ж від цього ліки ти їм винайшов?

ПРОМЕТЕЙ

250] Я їх сліпими наділив надіями.

ХОР

Велику смертним помічі дарував ти цим.

ПРОМЕТЕЙ

Вогонь, крім того, дав я їм в супутники”. [1]

Пізніше він підказує перетвореній на корову Іо, що також вимушена страждати через бездумні вчинки Зевса, як покласти кінець її біді: їй треба бігти до Єгипту, оминаючи небезпечні племена на своєму шляху, що підкреслює бажання Прометей продовжувати допомагати людям, особливо тим, хто потрапив в біду через його ж ворога, Зевса.

Трагедія закінчується відмовою Прометей Гермесу від викриття таємниці, хто буде спроможний подолати громовержця.

Це є доведенням факту, що Прометей є важливою фігурою не тільки в присвяченій йому трагедії, а ще є важливою фігурою міфів, тому що твір Есхіла став частиною глобальної історії давньогрецької міфології, пояснивши відкриття людьми ремесел, вогню та будівництва і пророкуючи подальші події міфів, наприклад народження Геракла, який звільнить титана та застереження про те, щоб Зевс не одружувався на німфі Фетіді, бо вона народить сина, який за силою перевершить навіть короля богів, що зрештою стало причиною народження Ахіллеса.

1.4. Символічні елементи, пов'язані з античним образом Прометея

В трагедії Есхіла можна виділити символічні елементи, які можна інтерпретувати не буквально:

- **Кайдани.** Кайдани є загальним символом слабкості та переваги над кимось, в даному випадку Зевс має величезну перевагу над значно слабшим бунтарем-Прометеєм і не цурається користуватися своєю абсолютною силою, щоб жорстоко покарати та поглузувати над тим, хто посмів встати на його шляху та відповідь на старі хитрощі велетня. В пізніших епохах кайдани все ще можна інтерпретувати як повний контроль над закутою особою та демонстрацією сили того, хто “закував” когось;

- **Вогонь.** Він є символом великого дару іншим людям, всупереч тиранії. Можна інтерпретувати як нову, яскраву ідею чи подвиг допомагає боротися не тільки з “темрявою” невігластва, а ще є надією на світле та тепле майбутнє і частіше за все, “Прометей”, що подарував іншим “вогонь” несе покарання від рук тирана;

- **Орел.** Цей птах є символом каральної та не завжди справедливої сили, повністю підконтрольній правителю, символ жахливих труднощів та мук, мета яких — зламати бунтівний дух;

- **Прометей.** Як вже неодноразово було вказано вище, Прометей є образом борця за свободу та пізнання, всупереч владі, яка гостро негативно ставиться до ідей бунтівника та просвітника. Прометей є втіленням бажання змінити світ на краще, навіть якщо треба буде пожертвувати собою, неприйняття нав'язаних порядків та мужності перед серйозними випробуваннями.

1.5. Проміжні висновки

Розглянута в першому розділі трагедія Есхіла “Прометей закутий” є найяскравішою демонстрацією античного Прометея як персонажа і як рятівника людства від нерозважливих дій Зевса, який відносно нещодавно до описаних подій отримав немислиму силу.

Підведемо підсумки і виділимо деталі, що знадобляться в майбутньому:

- Притаманні античному Прометею риси: **альтруїзм, мужність, неймовірно міцний духом;**
- Найголовніша проблема — **непокора вищим силам або творцю.**

РОЗДІЛ II. ОБРАЗ ПРОМЕТЕЯ В ЛІТЕРАТУРІ РОМАНТИЗМУ

2.1. Основні риси романтизму в літературі на прикладі “Франкенштейну” Мері Шеллі

Перш ніж почати розбирати образ Прометея, який можна помітити в творі Мері Шеллі “Франкенштейн, або Сучасний Прометей”, спочатку визначимо основні риси жанру.

Згідно “Літературознавчій енциклопедії”, можна виділити наступні характеристики:

- Одне з найголовніших – протиставлення високих ідеалів проти буденного життя;
- “Культ почуттів” – душа та почуття беруть гору над логікою та розумом;
- Новий тип героя – схильний до сильних і яскравих переживань персонаж, що прагне до високих ідеалів, про які вказано вище;
- Увага до фольклору, фантастики та екзотики;
- Відродження ідеї героя-тираноборця. [2, с.350]

В романі Мері Шеллі присутні риси романтизму – Т. Прищепка описує це наступним чином:

° “Ми бачимо, що естетика опису глибоко вплетена в текст, створюючи враження загадковості та драматичної атмосфери. Одним із виразних прикладів може бути опис Створіння Віктора Франкенштейна: «His yellow skin scarcely covered the work of muscles and arteries beneath; his hair was of a lustrous black, and flowing; his teeth of a pearly whiteness; but these luxuriances only formed a more horrid contrast with his watery eyes, that seemed almost of the same colour as the dun-white sockets in which they were set, his shrivelled complexion and straight black lips»”. Цим підтверджено, що в творі є елементи фантастики;

° “Важливу роль у створенні мікропоетики твору відіграють внутрішні монологи героїв, які відображають їхні внутрішні почуття, роздуми та

конфлікти (...) Віктор веде внутрішній монолог, роздумуючи про своє рішення створити створіння. Він висловлює свої сумніви, страхи і надії стосовно майбутнього його творіння: «I had desired it with an ardour that far exceeded moderation; but now that I had finished, the beauty of the dream vanished, and breathless horror and disgust filled my heart.... I considered the being whom I had cast among mankind, and endowed with the will and power to effect purposes of horror, such as the deed which he had now done, nearly in the light of my own vampire, my own spirit let loose from the grave and forced to destroy all that was dear to me». Цим передано яскраві переживання головного героя, Віктора Франкенштейна, як творця і того, що він відчуває до свого “дитя” [3, 4]

2.2. Античний Прометей та його рецепція в Романтизмі: спільні риси та відмінності

Тепер розберемо риси Створіння Мері Шеллі і порівняємо його з Прометеєм Есхіла.

Спільне:

- І Прометей, і Монстр Франкенштейна страждають через вищу силу:

- Прометея покарано через непокору Зевсу:

“155] Закував жорстоко в кайдани залізні,

Щоб ні бог, ні смертний, ніхто не радів

Із муки моєї!

А тепер — бездольний, забава вітрів,

Ворогам страждаю на втіху.

(...)

Трон батьківський посівши, між ботами він

Дари почесні поділив і кожному

230] Дав владу. Тільки для людей знедолених

Не залишив нічого, несь-бо смертний рід

Хотів вій винищити і насадить новий.

Ніхто, крім мене, опір не чинив йому,

А я — наваживсь. Людям я рятунок дав,

235] Щоб їм, розбитим громами Кроніона,

На чорне дно аїду не спускатися.

За це ось муки зазнаю такої я,

Що й глянуть страшно, а не те, що стерпіти.” [5];

- Створіння було покинуте Віктором Франкенштейном напризволяще.

Люди виявляли до нього насилля через його потворність.

- Обидва персонажі протистоять причині своїх проблем:

- Прометей до останнього відмовляється відповідати, хто скине Зевса з трону;

° Монстр Франкенштейна зненавидів свого творця, коли дізнався, що саме його (Віктора) страх став причиною страждань потвори.

Але в ролі **Сучасного Прометея** тут може виступати і сам **Віктор Франкенштейн**: він подарував життя Створінню і вирішив втекти від наслідків своїх дій. Виходить, в творі Мері Шеллі два образа Прометея, що через один одного страждають.

Але з цих подібностей випливають відмінності між Прометеєм та Створінням:

- На відміну від Прометея, Створіння вільне, але страждає інакше, ніж атичний образ: чудовисько терпить насилля від людей, тим часом як Титана було прикуто якомога далі від людських очей;
- Чудовисько само по собі було невинне і пізнавало світ самотійно, стикаючись з неприязню через потворність;
- Створіння, як було вказано вище, є творінням іншого “Прометею”.

ВИСНОВКИ

На основі вказаного раніше можна зробити такі підсумки:

- Античний Прометей виступає як символ мужності, альтруїзму та непокори вищим силам. Він є героєм, який протистоїть тиранії Зевса та допомагає людям, навіть за ціною власного страждання;
- У трагедії "Прометей закутий" Есхіла, Прометей виступає як головний оповідач і символізує боротьбу за свободу та пізнання, непокірність перед владою Зевса;
- Образ Прометея відтворюється у творі Мері Шеллі "Франкенштейн" як символ мужності, альтруїзму та протистояння вищим силам, що відображає основні риси романтичного періоду.

РЕЗЮМЕ

Prometheus: From Antiquity to Romanticism

Prometheus, the enduring figure from ancient Greek mythology, embodies timeless themes of bravery, altruism, and rebellion against oppressive powers. In Aeschylus's tragic play "Prometheus Bound," he emerges as a heroic figure who challenges the dominance of Zeus, aiding humanity despite enduring excruciating punishment. Symbolic elements such as chains, fire, and the eagle emphasize Prometheus's resilience and his quest for knowledge and freedom.

Transitioning to the Romantic era, Mary Shelley's "Frankenstein" reinterprets Prometheus as a modern archetype. The novel encapsulates key Romantic ideals, juxtaposing lofty aspirations with the harsh realities of existence and emphasizing the primacy of emotions over rationality. Shelley introduces a new type of hero in Victor Frankenstein, driven by intense passions and striving for noble ideals. His creation, often referred to as "the Creature," embodies the Romantic fascination with the supernatural and the monstrous.

Comparing the ancient portrayal of Prometheus with Shelley's interpretation reveals both similarities and differences. Both figures confront suffering resulting from their defiance against authority, yet they experience it in unique ways. While the ancient Prometheus endures physical torment, Shelley's Creature suffers from societal rejection and existential isolation. However, both embody the spirit of rebellion and the pursuit of knowledge and freedom, serving as enduring symbols of human aspiration and resilience.

This exploration underscores Prometheus's enduring relevance as a symbol of courage, altruism, and defiance against tyranny. Across different literary periods, from ancient Greece to the Romantic era, Prometheus continues to inspire readers with his unwavering commitment to noble ideals and his willingness to endure suffering for the betterment of humanity.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Есхіл. “Прометей закутий”, перекл. Б. Тена, рядки 167-171, 248-252.
<https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=558>
2. Ковалів, Ю.І. “Літературознавча енциклопедія”. с.350
<https://archive.org/details/literaturoznachat2/page/n350/mode/1up?view=theater>
3. Прищепа, Т. “Мікропоетика відтвореного: розгадка тексту «Франкенштейн, або Сучасний Прометей» Мері Шеллі.”
<https://ukrsense.dp.ua/index.php/USENSE/article/view/379/359>
4. Shelley, Mary. “Frankenstein; or, The Modern Prometheus”, с. 69; 70
5. Есхіл. “Прометей закутий”, перекл. Б. Тена, рядки 155-159; 228-238
<https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=558>